

«Ένα παράδειγμα αξιοποίησης του ιστολόγιου (blog) στην εκπαιδευτική πράξη. Το neoellinika.blogspot.com»

Βασίλης Συμεωνίδης¹, Σταυρούλα Φώλια²

¹ Καθηγητής φιλόλογος ΠΕ 02, 3^ο Γενικό Λύκειο Δράμας
simeonidis22@yahoo.gr

² Καθηγήτρια πληροφορικός ΠΕ 19, 2^ο Γυμνάσιο Δράμας
stava@sch.gr

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σκοπός αυτής της εργασίας είναι να θέσει σε δημόσια συζήτηση και κρίση ένα παράδειγμα εκπαιδευτικού ιστολογίου (blog). Συγκεκριμένα, πρόκειται για το <http://neoellinika.blogspot.com/> με τίτλο Νεοελληνικά στη Β' Λυκείου / 3^ο Γενικό Λύκειο Δράμας. Το ιστολόγιο υπήρξε χώρος συζήτησης των μαθητών του Β2 τμήματος με θέματα σχετικά με το μάθημα των κειμένων νεοελληνικής λογοτεχνίας και έκθεσης-έκφρασης. Στο περιορισμένο χρονικό διάστημα των δύο μηνών που λειτούργησε έγιναν έντεκα αναρτήσεις σχετικές με τα διδακτικά αντικείμενα, μία τελευταία ανάρτηση που όριζε το τέλος της προσπάθειας και εκατόν ογδόντα οχτώ (188) σχόλια. Έτσι, ως ξεχωριστό χαρακτηριστικό του παρουσιάζεται η συμμετοχή των μαθητών της τάξης, αλλά και μερικών άλλων σχολιαστών. Αυτή η διαπίστωση μας οδηγεί στον αναστοχασμό σχετικά με τη λειτουργία και το τελικό αποτέλεσμα. Η εργασία παρουσιάζει τη λειτουργία του ιστολογίου και μια προσπάθεια αποτίμησης του τελικού αποτελέσματος, τόσο από την πλευρά του καθηγητή, όσο και – κυρίως – από την πλευρά των μαθητών. Κατά συνέπεια, περισσότερο ενδιαφέρον έχει, όχι τόσο ο θεωρητικός σχολιασμός αλλά, η αναφορά στα εμπειρικά δεδομένα. Δεν πρόκειται για μια πρόταση στο πνεύμα της δυνατότητας, του τι μπορεί να γίνει, αλλά για έναν απολογισμό μιας προσπάθειας που έγινε.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: Παγκόσμιος Ιστός 2.0 (Web 2.0) Ιστολόγιο (Blog), Νεοελληνική λογοτεχνία, Νεοελληνική γλώσσα, εγγράμματη μαθητική υποκειμενικότητα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η απόφαση για την παρουσίαση και την προσπάθεια αξιολόγησης του ιστολογίου έγινε εξαιτίας δυο κυρίως παραγόντων. Πρωταρχικός ήταν οι συζητήσεις με τους μαθητές που συμμετείχαν και η θετική αποτίμηση που έκαναν. Δεύτερος, ο αριθμός και η ποιότητα των σχολίων που έδειχναν ότι αυτό το «πείραμα» ήταν σε μεγάλο βαθμό πετυχημένο. Σκοπός της εργασίας είναι να αξιολογηθεί η προσπάθεια σε σχέση με τους αρχικούς στόχους, να

καταγραφούν άλλες πτυχές που προέκυψαν από την εμπειρία και να τεθεί το ζήτημα ενός μεθοδικού συγκεκριμένου τρόπου αξιοποίησης των ΤΠΕ και ειδικότερα των ιστολογίων στην εκπαίδευση.

ΤΟ ΙΣΤΟΛΟΓΙΟ «ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΣΤΗ Β' ΛΥΚΕΙΟΥ»

Στόχοι

Αρχικά, υπήρξε η επιθυμία που έπαιρνε τη μορφή μιας ασαφούς επιδίωξης να αξιοποιηθούν στην εκπαίδευση και στα πλαίσια ενός μαθήματος οι δυνατότητες του Web 2.0 και πιο συγκεκριμένα των ιστολογίων και του συνεργατικού χαρακτήρα τους. Αυτό ενείχε έναν πειραματικό χαρακτήρα που ήταν τόσο εμπόδιο, επειδή δεν υπήρχε προηγούμενη εμπειρία, όσο και πρόκληση. Ειδικότερα για τα μαθήματα της νεοελληνικής λογοτεχνίας και της έκθεσης-έκφρασης η πρόκληση ήταν μεγαλύτερη, να αξιοποιηθούν οι ΤΠΕ ως νοητικά εργαλεία που θα ωθήσουν τους μαθητές σε νέες πρωτόγνωρες μορφές έκφρασης και δεξιότητες που απαιτούν έρευνα και συνεργασία καθώς η επικοινωνία μεταξύ τους μπορούσε να είναι απρόσκοπτη σε ένα νέο νοητικό περιβάλλον που καθορίζει την πρόσληψη της πραγματικότητας και κατά συνέπεια και της λογοτεχνίας (Νικολαΐδου 2009). Και κυρίως είχε να κάνει με την κριτική αξιοποίηση των ΤΠΕ και όχι την απλή ένταξή τους στην παραδοσιακή διδασκαλία. Να αντιληφθούν οι μαθητές ότι η ουσία δεν ήταν η αντικατάσταση της σχέσης δάσκαλου – μαθητή από τη σχέση μαθητή – λογισμικών ή τη σχέση μαθητή – δασκάλου – λογισμικών, αλλά η δυνατότητα κριτικής στάσης απέναντι στα δεδομένα, δηλαδή όχι κατ' ανάγκη η πρόσληψη, ταξινόμηση και χρήση τους, αλλά εξίσου και η άρνηση και η αναίρεσή τους (Χριστίδης 1999).

Συγκεκριμένος παιδαγωγικός στόχος ήταν να δοθεί το παιδαγωγικό πλαίσιο, τα μέσα και η δυνατότητα επίτευξης των ανώτερων στόχων σύμφωνα με την ταξινόμια Bloom, δηλαδή να επιτευχθούν η Ανάλυση, Σύνθεση και Αξιολόγηση, στόχοι η κατάκτηση των οποίων καθιστά το μαθητή ικανό να συγκρίνει και να αντιπαραβάλλει αναπτύσσοντας και δομώντας τη σκέψη του, να σχεδιάζει και να οργανώνει, να εκτιμά, να ασκεί κριτική και να επιχειρηματολογεί (Τσιμογιάννης & Σιόρεντα 2007). Αυτό μπορεί να εξυπηρετηθεί με τις εφαρμογές πολυμέσων και υπερμέσων που προσφέρει το Διαδίκτυο. Παράλληλα, είναι αυτονόητο ότι ζητούμενο ήταν η επίτευξη των ανώτερων στόχων της ταξινόμιας Bloom από όσο το δυνατόν περισσότερους μαθητές.

Τεχνικές λεπτομέρειες και σύντομο ιστορικό

Επιλέχθηκε η υπηρεσία του Blogger εξαιτίας προσωπικής εξοικείωσης, κάτι που έκανε τα τεχνικά ζητήματα ευκολότερα. Τα σημαντικά στοιχεία που ρυθμίστηκαν ήταν σχετικά με τα σχόλια: φυσικά αυτά εμφανίζονταν, ώστε να προκαλείται διάλογος μεταξύ των μαθητών· δόθηκε η δυνατότητα να γίνονται σχόλια από οποιονδήποτε, ώστε να μη χρειάζονται εγγραφή ή λογαριασμός, κάτι που ίσως απέτρεπε ή δυσκόλευε τη συμμετοχή. Επίσης, ρυθμίστηκε να γίνεται αποστολή των σχολίων με μήνυμα σε διεύθυνση ηλεκτρονικού

ταχυδρομείου, ώστε να καθίσταται ευκολότερη η παρακολούθηση των συζητήσεων.

Στην πορεία ρυθμίστηκε να απαιτείται επαλήθευση λεκτικού κειμένου, ώστε να αποφεύγονται ανεπιθύμητα σχόλια που εγγράφονταν μαζικά με μηχανική αποστολή. Μετά το πέρας της ενεργούς λειτουργίας του ιστολογίου, ρυθμίστηκε να απαιτείται έλεγχος των σχόλιων, πριν από τη δημοσίευσή τους. Υπάρχουν τρία σχόλια προς αναθεώρηση, αλλά θεωρείται ότι το ύφος ή το περιεχόμενό τους θα αλλοιώσουν τη φυσιογνωμία του ιστολογίου.

Το ιστολόγιο «νεοελληνικά στη β' λυκείου» δημιουργήθηκε την Κυριακή 20 Ιανουαρίου 2008, χωρίς να το γνωρίζουν οι μαθητές. Ωστόσο, καθ' όλη τη διάρκεια των μαθημάτων μέχρι εκείνη τη στιγμή υπήρχε εξοικείωση με τη χρήση των ΤΠΕ στην εκπαίδευση, γιατί το μάθημα γινόταν σε αίθουσα διαμορφωμένη και εξοπλισμένη με ηλεκτρονικό υπολογιστή και βιντεοπροβολέα. Η συνεχής αξιοποίηση αυτών των μέσων στη διδασκαλία έδινε συχνά την αφορμή για συζητήσεις σχετικές με τον τρόπο αξιοποίησης των ΤΠΕ και με την αποτελεσματικότητα της χρήσης τους. Απόρροια αυτών ήταν οι μαθητές να είναι εξοικειωμένοι με την ιδέα ότι οι υπολογιστές μπορούν να έχουν ουσιαστικότερο εκπαιδευτικό ρόλο στην καθημερινότητα των μαθημάτων στο σχολείο. Η ανακοίνωση, την επόμενη μέρα, της ύπαρξης του ιστολογίου προκάλεσε πλήθος σχόλια στις τρεις αναρτήσεις που είχαν γίνει.

Οι αναρτήσεις

Κάθε ανάρτηση περιέχει το λογοτεχνικό κείμενο ή απόσπασμα ή περίληψη ή παραπομπή σε παρουσίασή του. Επίσης, συνοδεύονταν, συνήθως, από φωτογραφία του συγγραφέα, σχετική με το ύφος του και το περιεχόμενο του συγκεκριμένου κειμένου. Παράδειγμα, ο Γιάννης Ρίτσος στην ακτή να ζωγραφίζει πέτρες, ο Ανδρέας Εμπειρικός πίσω από μια μικρή κινηματογραφική μηχανή. Αυτό έγινε για να αναδειχτούν και άλλες συναφείς πτυχές των συγγραφέων που θα βοηθούσαν στην πρόσληψη του λογοτεχνικού κειμένου που περιέχεται στο σχολικό βιβλίο. Αντίθετα, αποφεύχθηκε η ανάρτηση βίντεο ή ήχου για να μην αποπροσανατολιστεί το μάθημα από το γλωσσικό γραπτό πλαίσιο του. Αυτό μείωσε την πολυτροπική διάσταση των κειμένων και είναι ένα σημείο που θα μπορούσε να ασκηθεί κριτική (Χοντολίδου 1999). Από την άλλη υπάρχει η επισήμανση ότι η τεχνολογία μπορεί να λειτουργήσει σαν άλλοθι για φυγόκεντρες αναγνώσεις που θα περιορίσουν τα νοήματα του κειμένου, δηλαδή η εικόνα και ο ήχος αντί να συνομιλούν με το κείμενο να λειτουργούν σαν οπτικοποίησή που περιορίζει την δραστηριότητά του. Η χρήση της τεχνολογίας μπορεί να λειτουργήσει συντηρητικά και οπισθοδρομικά επιβάλλοντας ερμηνείες (Νικολαΐδου 2009). Με αυτό το σκεπτικό στις τρεις αναρτήσεις που είναι σχετικές με το μάθημα της έκθεσης αναρτήθηκαν σκίτσα που αποτελούν οπτικά σχόλια των κειμένων.

Ακολουθεί σύντομη παρουσίαση των αναρτήσεων με χρονολογική σειρά.

1. Κυριακή 20 Ιανουαρίου 2008: για την *ποίηση*, ένα απόσπασμα από το «Βίος και πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά» του Ν. Καζαντζάκη, τρεις στίχοι από το ποίημα «κιθάρες» του Κ. Καρυωτάκη και ποίημα από το «ο πλόκαμος της Αλταμίρας» του Α. Εμπειρικού.

2. Κυριακή 20 Ιανουαρίου 2008: *Εμπειρικός και υπερρεαλισμός*, απόσπασμα από το Αμούρ – Αμούρ, Γραπτά ή Προσωπική Μυθολογία του Α. Εμπειρικού που δείχνει πως αντιλαμβάνεται την "τεχνοτροπία" που ακολουθεί.

3. Κυριακή 20 Ιανουαρίου 2008: *Ο. Ελύτης, Η Μαρίνα των βράχων*

4. Κυριακή 27 Ιανουαρίου 2008: *Μ. Καραγάτσης, Γιούγκερμαν με παραπομπή στο βιβλιοφιλικό ιστολόγιο ανάγνωση* (στο http://anagnosi.blogspot.com/2008/01/blog-post_20.html) όπου γίνεται κριτική παρουσίαση και συζήτηση για το μυθιστόρημα.

5. Δευτέρα 04 Φεβρουαρίου 2008: *Ο. Ελύτης, Άξιον Εστί* (απόσπασμα)

6. Πέμπτη 07 Φεβρουαρίου 2008: *Μέσα Μαζικής Ε...* (συμπληρώστε...) ... μια σειρά από λέξεις που θα μπορούσαν να ερμηνεύσουν το τρίτο γράμμα (τις λέξεις βρήκαν οι μαθητές σε παλιότερο σχετικό μάθημα, ανυποψίαστοι ακόμα για τη χρήση τους...)

7. Δευτέρα 11 Φεβρουαρίου 2008: *Γιάννης Ρίτσος, Ρωμιοσύνη* (το απόσπασμα του σχολικού βιβλίου)

8. Τετάρτη 20 Φεβρουαρίου 2008: *Κατέλαβαν το σχολείο*, ένα δημοσίευμα από την εφημερίδα Τα Νέα

9. Πέμπτη 28 Φεβρουαρίου 2008: *ξеноφοβία και ρατσισμός*, παρουσίαση μιας έρευνας – ντοκιμαντέρ του Στέλιου Κούλογλου.

10. Σάββατο 01 Μαρτίου 2008: *Στρ. Μυριβήλης, μυστική παπαρούνα*, περιλήψη του διηγήματος από μαθήτρια και παράθεση χαρακτηριστικών αποσπασμάτων.

11. Κυριακή 09 Μαρτίου 2008: *Νίκος Καββαδίας, Πούσι και Λύχνος του Αλαδίνου*

12. Δευτέρα 24 Μαρτίου 2008: *τέλος;*

Η συμμετοχή των μαθητών, τα σχόλια

Ο πίνακας που ακολουθεί δείχνει τον αριθμό των σχολίων σε κάθε ανάρτηση. Στην κάθετη στήλη εμφανίζονται τα αρχικά του ονοματεπώνυμου των μαθητών και στην οριζόντια γραμμή οι δημοσιεύσεις. Στο κάτω μέρος του πίνακα, μία γραμμή αντιστοιχεί σε έναν μαθητή άλλου τμήματος και μία μαθήτρια άλλου σχολείου· μία στο διαχειριστή του Ιστολογίου και μία σε δύο συναδέλφους καθηγητές, έναν από άλλο σχολείο και μία από το 3^ο Λύκειο Δράμας. Η ανάγνωσή του θα μας οδηγήσει σε κάποια συμπεράσματα κυρίως για τη συμμετοχή των μαθητών.

Όπως φαίνεται από τον πίνακα, τα εκατόν πενήντα τέσσερα (154) σχόλια ανήκουν σε μαθητές.

	τρία αποσπάσματα για την ποιήση	Εμπειρικός και υπερρεαλισμός	Ελύτης, Η Μαρίνα των βράχων	Καραγάτσης, Γιούγκερμαν	Ελύτης, Άξιον Εστί	έκθεση: Μέσα Μαζικής Ε... (συμπληρώστε)	Ρίτσος, Ρωμιοσύνη	έκθεση: Κατέλαβαν το σχολείο	έκθεση: ξενοφοβία και ρατσισμός	Μυριβήλης, μυστική παραφρούνα	Καβαβιάς, Πούσι και Λύχνος του Αλαδίνου	τέλος;	σύνολο σχολίων
E. A.													0
Z. X.	1					2							3
Θ. Ε.													0
I. Κ.	1												1
K. M.	8	4	2	3	1	2	3	3	1	1	1	2	31
K. E.	1		1										2
M. Σ.			2							1			3
M. Δ.						2	4	2	1	1	1		11
M. A.	3	1	3			1		1	2	1	2	1	15
N. X.													0
Ξ. N.													0
Ξ. Γ.						1							1
O. Ά.													0
O. E.			2			1							3
T. Π.			1		1	2		1					5
T. Δ.					1								1
T. Θ.					1	3	2	2					8
T.K.													0
T. Σ.	1						1						2
T. A.	8	6	8	7	3	2	7	2	1	2	3	3	52
X. X.													0
X. E.													0
X. M.				1		1		1					3
άλλοι μαθητές	2				1		5	1			2	2	13
διαχειριστής	2		1		2		3				1	1	10
άλλοι		1				1	8	5	1	2	4	2	24
σχόλια μαθητών του Β2 τμήματος	23	11	19	11	7	17	17	12	5	6	7	6	141
σύνολο σχολίων	27	12	20	11	10	18	33	18	6	8	14	11	188

Μπορούμε να κάνουμε την παρακάτω ταξινόμηση:

Συμμετοχή μαθητών του τμήματος: δεκαπέντε από τους είκοσι τρεις (15/23)

Ενεργή «ποιοτική» συμμετοχή: οχτώ από τους είκοσι τρεις (8/23). (Ο όρος «ποιοτική» είναι σαφώς υποκειμενικός, ως κριτήριο χρησιμοποιήθηκε κυρίως η σχετικότητα του σχολίου με το κείμενο ή τη συζήτηση).

Αυτοί οι οχτώ (8) έκαναν: πενήντα δύο (52), οχτώ (8), πέντε (5), δέκα πέντε (15), έντεκα (11), τρία (3), τριάντα ένα (31), τρία (3) σχόλια, δηλαδή το ένα τρίτο (1/3) ανήκουν σε ένα άτομο.

Να σημειωθεί ότι υπήρχε διαπιστωμένη αδυναμία πρόσβασης στο Διαδίκτυο για τους έξι (6) από τους οχτώ (8) μαθητές που δε συμμετείχαν. Επίσης, μια φορά, στις 7 Φεβρουαρίου, το μάθημα έγινε στα εργαστήρια πληροφορικής του σχολείου, ώστε οι μαθητές να έρθουν σε επαφή με το περιβάλλον του Ιστολογίου στα πλαίσια του σχολικού ωρολόγιου προγράμματος.

Η δίμηνη λειτουργία του ιστολογίου και η αποτίμησή της

Τα αναλυτικά προγράμματα για τα μαθήματα της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας και της Νεοελληνικής Γλώσσας (ΥΠΕΠΘ 2002) είναι περισσότερο στοχοκεντρικά και δεν ορίζουν αυστηρά τη διδακτέα ύλη, δηλαδή επιδιώκουν την επίτευξη στόχων που διατυπώνονται με συστηματικό τρόπο (Δενδρινού & Ξωχέλλης 1999). Αυτό επέτρεψε τη διαμόρφωση της πορείας των μαθημάτων με σχετική ευελιξία. Επίσης, τα σχολικά βιβλία της Λογοτεχνίας και της Έκθεσης αφήνουν το περιθώριο επιλογής της ύλης που θα αξιοποιηθεί. Όμως, από την άλλη ισχύει η διαπίστωση ότι η δημιουργική αξιοποίηση του Διαδικτύου στην εκπαίδευση προσδιορίζεται από το συνολικό πλαίσιο που διαμορφώνουν η εκπαιδευτική πολιτική, τα προγράμματα διδασκαλίας, τα παιδαγωγικά, οικονομικά και οργανωτικά δεδομένα (Κουτσογιάννης 2000). Αυτό το πλαίσιο συνόδευε καθοριστικά την προσπάθεια και δημιουργούσε ζητήματα, όπως η συνεργασία με διδάσκοντες άλλων τμημάτων και η χρήση των εργαστηρίων πληροφορικής, τα οποία δε μπορούν να αναπτυχθούν στα πλαίσια αυτής της εργασίας.

Κατά τη διάρκεια των δύο μηνών λειτουργίας του ιστολογίου δημιουργήθηκε μια διαφορετική σχέση δάσκαλου – μαθητών και διαφορετική εκπαιδευτική προσέγγιση του διδακτικού αντικειμένου. Σε αρκετές περιπτώσεις υπήρξε επικοινωνία με ιμείλ (e-mail) και συζήτηση σχετικά με το ιστολόγιο. Έτσι το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο από ένα ευκαιριακό μέσο εύκολης και δωρεάν ασύγχρονης επικοινωνίας έγινε εκπαιδευτικό εργαλείο που λειτούργησε συμπληρωματικά και ουσιαστικά στη δημιουργία ενός αυθεντικού πλαισίου μάθησης με ιδιαίτερα κοινωνική διάσταση. Σε πολλές περιπτώσεις αναίρεσε το παραδοσιακό σχήμα του δάσκαλου που θέτει ερωτήματα και του μαθητή του απαντά (Δημητρακοπούλου 1999). Με αυτό τον τρόπο, το Διαδίκτυο συντέλεσε στην άρση των φυσικών περιορισμών και λειτούργησε ως μέσο επικοινωνίας τόσο ανάμεσα στους μαθητές, όσο και μεταξύ μαθητών και δασκάλου (Κουτσογιάννης 2001). Κατά συνέπεια, οι μαθητές μπορούσαν να εκφράσουν τις απορίες και την άποψή τους για τη λειτουργία του ιστολογίου, πράγμα που έκαναν κατά τη διάρκεια των δύο μηνών, αλλά και μετέπειτα. Ακολουθώντας, κατά

την αποτίμηση τόσο της λειτουργίας όσο και του τελικού αποτελέσματος, θα αξιοποιηθούν και θα παρατεθούν αποσπάσματα από ιμείλ τεσσάρων μαθητών και από σχόλια που έγιναν στις αναρτήσεις, ώστε η αποτίμηση να έχει σφαιρικότερο χαρακτήρα. Αξιζεί να σταθούμε σε μια άποψη που εκφράστηκε με ιμείλ, στις 6 Φεβρουαρίου 2008, δυο βδομάδες μετά το ξεκίνημα. Το μήνυμα, ανάμεσα στα άλλα, γράφει:

Πρέπει να διευκρινίσετε ποιος ακριβώς είναι ο σκοπός αυτής της προσπάθειας. Είναι μια μέθοδος για να γίνει πιο ανάλαφρη η διδασκαλία της λογοτεχνίας; Ή είναι μια ευκαιρία για εμάς τους μαθητές να συζητήσουμε ελεύθερα και χωρίς τους περιορισμούς του βιβλίου για τα διάφορα λογοτεχνικά κείμενα;

Επειδή το συζητήσα με μερικά παιδιά και από άλλες τάξεις, οι τρόποι που το αντιμετωπίζουν ποικίλουν. Κάποιοι ενδιαφέρονται και ζήτησαν και την ηλεκτρονική διεύθυνση μάλιστα, αλλά ομολογουμένως η πλειοψηφία αδιαφορεί ή ακόμα το σνομπάρει, τουλάχιστον προς το παρόν.

Επίσης, από ότι διαπιστώνετε στο Ελλάντα η χρήση του Ίντερνετ είναι περιορισμένη, δυστυχώς...

Το ότι βάζετε και ερωτήσεις πάντως του δίνει τη μορφή μιας διαδικτυακής διδασκαλίας νομίζω. Μια πιο ελεύθερη προσέγγιση των κειμένων θα ήταν ίσως ελκυστικότερη για κάποιους που ίσως "δυσκολεύονται". (...) Το ότι δίνετε σημασία κάθε φορά πάντως κινεί όλο και περισσότερο το ενδιαφέρον. (...) έχουμε ανάγκη από τέτοιες πρωτοβουλίες σε ένα σύστημα του νοσεί.

Τέσσερα είναι τα σημεία που θα πρέπει οπωσδήποτε να προσεχτούν: ο σκοπός της προσπάθειας, η στάση των μαθητών του σχολείου, η πρόσβαση στο Ίντερνετ και η ζητούμενη μορφή της προσέγγισης των κειμένων. Αυτά έγιναν αιτία να γίνει πιο συστηματική η ενθάρρυνση της συμμετοχής των μαθητών με βάση τους παρακάτω άξονες/ σκεπτικό:

Τονίζοταν στους μαθητές ότι η συμμετοχή τους δεν ήταν μια ακόμη υποχρέωση και ότι δεν υπήρχε η έννοια του δασκάλου που κατέχει τη γνώση και διορθώνει ή αξιολογεί τα σχόλια. Κατά συνέπεια, ο καθένας μπορεί να γράψει ελεύθερα, αν θέλει, όποτε θέλει, παίρνοντας το λόγο με έναν τρόπο που από τη φύση του είναι διακριτικός και ευγενικός. Έτσι, γίνονταν προτροπές να ανακαλύψουν ενεργητικά και δημιουργικά τις δυνατότητες του Η/Υ και του Διαδικτύου και μία άλλη διάσταση της μάθησης, ίσως πιο ουσιώδους, γιατί ο λόγος και η άποψη τους έχουν πραγματικό αποδέκτη και επικοινωνιακό πλαίσιο. Ταυτόχρονα η γραφή με τη χρήση πληκτρολογίου είναι σημαντική διαδικασία συνειδητής επεξεργασίας του λόγου. Και ίσως το σημαντικότερο: όσα γράφουν είναι αναγνώσιμα από τον καθένα στον κόσμο και έτσι αποκτούν την αυτοπεποίθηση της άποψής τους που έχει αξία και δύναμη. Σε πολλές περιπτώσεις ενισχύονταν η αυτοπεποίθησή τους με επιβραβεύσεις και υπενθύμιση ότι συμμετέχουν σ' ένα «πείραμα» με τη χρήση ενός μέσου που

είναι περισσότερο δικό τους... Σε κάθε περίπτωση τονιζόταν ότι η προσπάθεια θα πετύχει μόνο αν γίνει δική τους υπόθεση.

Επίσης, σημαντική παράμετρος ήταν η συνειδητή προσπάθεια να μην προσαρμοστούν οι ΤΠΕ στο παραδοσιακό δασκαλοκεντρικό μοντέλο, κάτι που θα εμπόδιζε την επίτευξη του παιδαγωγικού στόχου. Ζητούμενο δεν ήταν τόσο η κατάκτηση δεξιοτήτων σχετικά με τις ΤΠΕ, όσο η αλλαγή στάσεων στην προσέγγιση κυρίως της λογοτεχνίας, η εύρεση ενός νέου τρόπου πρόσληψής της (Νικολαΐδου 2009). Για το λόγο αυτό η συμμετοχή μου, ως δάσκαλου, στα σχόλια κάθε ανάρτησης γινόταν με φειδώ και περισσότερο με διαδικαστικό χαρακτήρα, ακόμα και όταν ζητούσαν οι ίδιοι οι μαθητές την παρέμβασή μου.

Ενάμιση χρόνο μετά το τέλος της λειτουργίας του Ιστολογίου στάλθηκε ιμείλ σε πέντε μαθητές, που ήδη είχαν αποφοιτήσει, και τους ζητήθηκε η γνώμη τους με άξονες το ενδιαφέρον και την επιτυχία της προσπάθειας, πλεονεκτήματα ή μειονεκτήματα που εντόπισαν, όφελος που αποκόμισαν και συσχέτιση με το παραδοσιακό μάθημα στην τάξη. Μπορούμε να διαβάσουμε, σε σχέση με τις διαπιστώσεις που προηγήθηκαν, όσα παρατήρησαν οι ίδιοι οι μαθητές:

(...) ένας χώρος όπου δεν υπήρχε ο δάσκαλος, ο οποίος μπορεί να απορρίψει κάποια σκέψη σου. Δεν υπήρχε η έννοια του καθηγητή. Υπήρχε μόνο ο άνθρωπος που ήταν διατεθειμένος να παρέμβει ώστε να κατευθύνει, να βοηθήσει. Ένας χώρος όπου οι μαθητές εξέφραζαν την άποψή τους χωρίς να φοβούνται την άμεση αντίδραση των συμμαθητών τους.(...)

(...) Για εμένα γινόταν και στο σπίτι ένα μάθημα ουσιαστικό και ενδιαφέρον και περίεργο. Περίεργο γιατί ήμουν εγώ και μαθήτρια και "καθηγήτρια" του εαυτού μου. Έψαχνα και ασχολούμουν και το κυριότερο συζητούσα για τη λογοτεχνία (...)

(...) Όσο για το blog μας, έδωσε μια άλλη διάσταση στο μάθημα, το έκανε να μοιάζει "φρέσκο", επίκαιρο, διαφορετικό. Κέντρισε το ενδιαφέρον των "εθισμένων" στην τεχνολογία νέων και έδωσε το θάρρος στους πιο... ντροπαλούς να συμμετέχουν (...)

(...) Οι αναρτήσεις πυροδοτούσαν φλογερές συζητήσεις μεταξύ των "παθιασμένων" με το αντικείμενο (N., Α., Μ. ...) και έδιναν αφορμή για γόνιμη σκέψη και προβληματισμό (...)

(...) μπορούσες να δεις την οπτική ενός συνομηλίκου σου σε ένα θέμα για το οποίο δεν εκφραζόταν "κατ' ανάγκη" μετά από ερώτηση του καθηγητή την ώρα που σκεφτόταν τι θα φάει από το κυλικείο στο διάλειμμα, αλλά εκφραζόταν κάποια στιγμή που είχε αληθινό ενδιαφέρον για αυτό το θέμα. Δημιουργούσε, δηλαδή, το μπλογκ παραγωγικούς διαλόγους με τους συνομηλίκους σου, και αυτό με τη σειρά του δημιουργούσε ένα πιο δεμένο κλίμα αλληλοεκτίμησης και σεβασμού, γιατί ξαφνικά βλέπεις ότι ο διπλανός σου έχει και φαντασία και γνώμη, και λες, ώπα δεν είμαστε τόσο βλάκες τελικά (...)

Αποτίμηση του τελικού αποτελέσματος

Πριν προχωρήσουμε, θα ήταν σκόπιμο να λάβουμε υπόψη μας τον αριθμό των μαθητών που συμμετείχαν και τη συμμετοχή αυτών, όπως αυτή αποτυπώνεται στα σχόλιά τους. Αυτό είναι ένα σημείο που δε μπορεί να διερευνηθεί εδώ, όχι μόνο εξαιτίας του περιορισμένου χώρου, αλλά και εξαιτίας της απουσίας ενός αποδεκτού μοντέλου αξιολόγησης τέτοιων προσπαθειών. Έτσι, σε μια προσπάθεια αυτοαξιολόγησης και σε συνδυασμό με τις αξιολογικές κρίσεις που εξέφρασαν οι μαθητές (Κατσαρού, Δεδούλη 2008), μπορούμε να δεχτούμε τις παρακάτω υποθέσεις. Από τη μια, οι μαθητές που συμμετείχαν στο Ιστολόγιο ήταν περισσότεροι από όσους συμμετείχαν στην κλασική εκπαιδευτική διδασκαλία και πολλοί από αυτούς δεν ήταν τόσο ενεργοί μέσα στη σχολική τάξη. Από την άλλη, το Ιστολόγιο δεν υποκατέστησε το μάθημα, οπότε όσοι μαθητές έμειναν αμέτοχοι δε στερήθηκαν τίποτα από τα οφέλη της κλασικής διδασκαλίας.

Αυτό που επιτεύχθηκε σε σχέση με το συγκεκριμένο διδακτικό αντικείμενο της λογοτεχνίας ήταν η πολυστρωματική πρόσληψή της και η ανάδειξη του παιγνιώδους χαρακτήρα που μπορεί να έχει. Ο πειραματισμός, οι διαδοχικές επάλληλες αναγνώσεις, τα τεχνάσματα οδηγούν σε μια πολύπλευρη και διαφορετική συνομιλία του αναγνώστη-μαθητή με το λογοτεχνικό κείμενο (Νικολαΐδου 2009). Χαρακτηριστικό είναι το «παιχνίδι» στα σχόλια που κάνουν οι μαθητές στη Μαρίνα των βράχων. Είναι ενδεικτικό το παρακάτω απόσπασμα που αναδιατάσσει τους στίχους του ποιήματος:

Ας "παίξουμε" λίγο με τους στίχους διαμορφώνοντας μια άλλη εικόνα...

Θ' αποχαιρετήσεις το αίνιγμά σου.

Βαθιά μέσ' στο χρυσάφι του καλοκαιριού

Έχοντας μια πικρή γεύση τρικυμίας στα χείλη.

(...)

Επίσης, ενδεικτικό και επιβεβαιωτικό για τον πολυστρωματικό τρόπο πρόσληψης της λογοτεχνίας είναι το ακόλουθο απόσπασμα από ιμέιλ, που δείχνει και την κινητοποίηση του μαθητικού ενδιαφέροντος:

Είχα βρει λόγια ποιητών, συγγραφέων και αναλυτών για την ποίηση σε ένα site (δεν θυμάμαι ποιο!) όταν αναζητούσα υλικό για κάποιον από τους ποιητές με τους οποίους είχαμε ασχοληθεί. Τώρα ανακάλυψα πως το είχα αποθηκεύσει και πως κάποια απ' αυτά θα μπορούσαν να μας φανούν χρήσιμα και να αποτελέσουν αντικείμενο συζήτησης στην τάξη ή στο blog (μας!).

και:

Υπάρχει τρόπος να αναρτηθεί κάποια εικόνα στο blog; βρήκα κάποιες που θα μπορούσαμε να τις σχολιάσουμε.

Η ανάγνωση της λογοτεχνίας έγινε προσωπική διαδικασία νοηματοδότησης, εφόσον η απροσδιοριστία είναι εγγενής ιδιότητα του λογοτεχνικού κειμένου και το κείμενο που εμφανίζεται τυπωμένο δε συμπίπτει απόλυτα με το αυτό που διαβάζει ο αναγνώστης. Οι μαθητές κινήθηκαν από

τη διαδικασία αποκωδικοποίησης του γραπτού κειμένου ως τη δημιουργική διαδικασία κατασκευής νοημάτων (Καλογήρου 2007).

Σχετικά με τα κείμενα που αφορούν το αντικείμενο της έκθεσης-έκφρασης παρατηρείται ότι οι μαθητές έρχονται αντιμέτωποι με προβλήματα, ανεπαρκώς δομημένα των οποίων η λύση απαιτεί πολλαπλή προσπάθεια. Ξεπερνούν τα εμπόδια όπως είναι η εμμονή στους γνωστούς δοκιμασμένους τρόπους, η ακαμψία της προσέγγισης και οι στερεότυπες αντιλήψεις, Παράλληλα επιτυγχάνεται η καλλιέργεια και αξιοποίηση της κριτικής σκέψης (Κολιάδης 2002, Δημόπουλος Κ. 2007^α). Οι μαθητές κατανοούν τα νοήματα, ελέγχουν τη λογική σύνδεση των προτάσεων και αξιολογούν τα συμπεράσματα, θέτουν νέα ερωτήματα, συγκρίνουν και τελικά συζητούν μεταξύ τους αναπτύσσοντας την προσωπική τους επιχειρηματολογία. Εξίσου, οδηγούνται στην καλλιέργεια δημιουργικής στάσης καθώς διερευνούν το πρόβλημα, επεξεργάζονται τα δεδομένα, τις γνώσεις και την οπτική, παράγουν νέες ιδέες τις οποίες δοκιμάζουν να επαληθεύσουν επιχειρηματολογώντας μεταξύ τους. Οδηγούνται στην καλλιέργεια δημιουργικής προσωπικότητας (Δημόπουλος Κ. 2007^β). Χαρακτηριστικά είναι τα παρακάτω αποσπάσματα από σχόλια στην όγδοη ανάρτηση, της 20ης Φεβρουαρίου 2008, με τίτλο Κατέλαβαν το σχολείο και θέμα τις αντιδράσεις γονέων σχετικά με τη φοίτηση τσιγγανόπουλων στο ίδιο σχολείο με τα παιδιά τους (<http://neollinika.blogspot.com/2008/02/t.html>):

Η γνώμη μου είναι ότι θα ήταν ωφέλιμο να υπήρχαν σχολεία αποκλειστικά για παιδιά από άλλες χώρες, για δικό τους καλό. Γιατί για αυτούς είναι δύσκολο να παρακολουθήσουν τη ροή των μαθημάτων και να μάθουν να μιλούν καλά τη γλώσσα. (...)

(...) Αποσκοπούν στη διαφοροποίηση των τσιγγάνων. Ένα άτομο εντάσσεται καλύτερα σε μια κοινωνία όταν ζει μέσα και όπως αυτή, και όχι όταν "μαθαίνει" για αυτήν. (...)

(...) Ίσως έπρεπε να μείνω στο θέμα για να μην υπάρχουν παρεξηγήσεις. Στην προκειμένη περίπτωση συμφωνώ μαζί σου ότι μπορούν και πρέπει να φοιτούν στο ίδιο σχολείο. (...)

(...) το κράτος, σύμφωνα με το κείμενο που μας έχει δοθεί, χορηγεί επιδοτήσεις στις οικογένειες των τσιγγάνων. Η πράξη αυτή επιτελείται, είτε με σκοπό την κοινωνική ένταξη τους (διότι είναι περιθωριοποιημένοι για τους λόγους που προαναφέρατε) είτε για να μην έχει να αντιμετωπίσει κοινωνικά προβλήματα και αντιδράσεις (...)

(...) Σοβαρά προβλήματα στα παιδιά τους δημιουργούν οι ίδιοι. Το χειρότερο όμως είναι πως δεν το αντιλαμβάνονται. Δηλητηριάζουν την ψυχή του παιδιού τους εμποτίζοντάς την με ρατσιστικές και απάνθρωπες συμπεριφορές. (...)

Εγώ πιστεύω πως η κίνηση των γονιών ήταν πολύ σωστή. Δεν νομίζω να αρνηθείτε ότι τα περισσότερα προβλήματα συμπεριφοράς στα σχολεία προκαλούνται από παιδιά τέτοιων ομάδων. (...)

(...) Δε συμφωνώ αλλά ακόμη και αν δεχτούμε πως οι τσιγγάνοι και κάθε μειονότητα είναι "πληγή" για τη χώρα μας, δε μπορούμε να τους

κατηγορούμε για αυτό. Μέρος της ευθύνης φέρουμε και εμείς οι ίδιοι. Οι άνθρωποι αυτοί ίσως "επιτίθενται" προκειμένου να προστατευτούν. (...)

(...)Και τι έχουν οι πρόσφυγες; Δημήτρη, κάθε πρόσφυγας και μετανάστης είναι θύμα της κατάστασης που επικρατεί στη χώρα του. Μην ξεχνάς πως οι Έλληνες ουκ ολίγες φορές έγιναν μαζικά πρόσφυγες ή μετανάστες (...)

Θα εκφέρω την άποψη μου εκ του ασφαλούς βέβαια, διότι δεν ξέρω πως πραγματικά θα αντιδρούσα σαν γονιός (...)

Οι μαθητές που συμμετείχαν πιο ενεργά αντιλήφθηκαν σε μεγάλο βαθμό τις μεταγνωστικές ικανότητές τους, δηλαδή απέκτησαν την επίγνωση των ικανοτήτων που έχουν να προσεγγίζουν ένα κείμενο, να αντιλαμβάνονται τους στόχους της προσπάθειας και να αντιμετωπίζουν τις δυσκολίες επίτευξης αυτών των στόχων (Κολιάδης 2002, Παρασκευά, Παπαγιάννη 2008). Τα παρακάτω αποσπάσματα από ιμείλ μαθητών είναι διαφωτιστικά.

(...) Όταν ψάχνεις, βλέπεις, διαβάζεις, ακούς ή σχολιάζεις κάτι, δύσκολα το ξεχνάς. Με το μάθημα στη σχολική αίθουσα και τη βοήθεια του νεοελληνικά πιστεύω πως εφαρμόστηκε το εξής: Πες μου και θα ξεχάσω. Δείξε μου και θα θυμηθώ. Συμπεριέλαβέ με και θα μάθω.(...)

(...) ένας χώρος όπου γίνονταν συζητήσεις κυρίως για τη λογοτεχνία, κείμενα παρμένα απ' τη λογοτεχνία που αποκτούσαν πνοή απ' τα σχόλια των μαθητών, μαθητές που απολάμβαναν τη λογοτεχνία ή μάθαιναν τι σημαίνει τέχνη του λόγου (...)

(...) απόκτησα προσωπικά μια καλύτερη προσέγγιση των μαθημάτων. Όσο για την αυτοπεποίθηση για την έκφραση της γνώμης, έχω την εντύπωση ότι γενικά το διαδίκτυο τη βοηθάει, την κάνει πιο ισχυρή, τόσο στο μπλογκ όσο και στην αίθουσα.(...)

Βέβαια, η ενθάρρυνσή των μαθητών προς την κατεύθυνση που επισημαίνουν οι ίδιοι στα κείμενά τους ήταν συνεχής, εφόσον έχει άμεση συνάφεια με την επίτευξη των ανώτερων στόχων της ταξινομίας Bloom (Τσιμογιάννης & Σιόρεντα 2007).

Τα παραπάνω δείχνουν ότι οι μαθητές αξιοποίησαν τις δυνατότητες του Ίντερνετ και του Ιστολογίου κριτικά και δημιουργικά και ότι δεν εγκλωβίστηκαν στην αναπαραγωγή του κυρίαρχου παιδαγωγικού μοντέλου. Επιβεβαιώνεται λοιπόν ότι δεν έχει τόση σημασία απλώς και μόνο η πρόσβαση των μαθητών στο Ίντερνετ, αλλά η ποιότητα της πρόσβασης και της μαθησιακής ενασχόλησης στα διαδικτυακά περιβάλλοντα (Νικολαΐδου 2009). Συνεπώς, μπορούμε να δεχτούμε ότι επιτεύχθηκε ο συγκεκριμένος παιδαγωγικός στόχος περίπου για το ένα τρίτο (οχτώ στους είκοσι τρεις) από τους μαθητές.

Σε σχέση με την αρχική επιδίωξη αξιοποίησης των δυνατοτήτων που δίνουν τα ιστολόγια μπορεί να ειπωθεί ότι το Ιστολόγιο λειτούργησε απελευθερώνοντας τις δημιουργικές ικανότητες των μαθητών. Κάθε μαθητής είχε τη δική του μαθησιακή αφετηρία και ανέπτυξε ενεργητική στάση απέναντι

στο διδακτικό αντικείμενο καθορίζοντας ο ίδιος τη συμμετοχή του και τους όρους της. Η μάθηση είχε κατεξοχήν συμμετοχικό και συνεργατικό χαρακτήρα. Σ' αυτό βοήθησαν οι πραγματικές επικοινωνιακές συνθήκες του διαδικτυακού περιβάλλοντος και ο βιωματικός χαρακτήρας τους. Εν ολίγοις, η συγκεκριμένη αξιοποίηση του ιστολογίου είχε κριτικό χαρακτήρα φανερώνοντας ταυτόχρονα και τις ανάγκες που θα πρέπει να υπηρετεί το σύγχρονο σχολείο (Δαφέρμος 2007). Ας δούμε, ενδεικτικά, τον τρόπο που αντιλήφθηκαν τα παραπάνω οι μαθητές:

(...) Αν πιστεύετε πως η προσπάθειά σας αυτή μπορεί να με (μας) οδηγήσει σε μία σχέση εξάρτησης από τον υπολογιστή, κάνετε λάθος.(...)

(...) Το neoellinika ήταν μία αφορμή για αναζήτηση, μια ευκαιρία για ουσιαστική μάθηση. Οι μαθητές είχαν την ευκαιρία να ασχοληθούν με λογοτεχνικά έργα ακόμη και όταν η ανάλυσή τους είχε ολοκληρωθεί στο σχολείο (...)

(...) είχες την αίσθηση σαν μαθητής ότι μπορούσες να υποβάλλεις μια "εργασία" που θα έκανες στο τετράδιο με άλλον τρόπο, και αυτό θυμάμαι ότι ήταν μια εντελώς άλλη αίσθηση, σαν να έλλειπε αυτό το "υποχρεωτικό" κλασσικό τετραδικό γράψιμο των 10 προηγούμενων χρόνων... Δεν μπορώ να το εξηγήσω καλά, αλλά νομίζω και οι συμμαθητές μου σαν μαθητές θα είχαν αποκτήσει την ίδια αίσθηση. (...)

(...) Σαφώς αυτό γινόταν και μέσα στην τάξη, αλλά ο γραπτός λόγος πάντα είναι πιο ώριμος και προσεγμένος. Και σίγουρα όταν έχεις τη δυνατότητα να ασχοληθείς με κάτι τη στιγμή που θέλεις, από την ηρεμία του σπιτιού σου, είναι αλλιώς! (...)

Στην αποτίμηση του τελικού αποτελέσματος, ίσως, θα έπρεπε να προστεθεί και η δημιουργία ιστολόγιων από ορισμένους μαθητές. Ένα από αυτά έχει θέμα τη λογοτεχνία στη διεύθυνση <http://nees-eklampseis.blogspot.com/>, ένα την αρχαία ελληνική γραμματεία, <http://nancyt7791.blogspot.com/> και ένα τα μαθηματικά στη διεύθυνση <http://mondodellamatematica.blogspot.com/>.

Ακόμη, ως αναφερθούν τα αποτελέσματα της ενδεικτικής ψηφοφορίας που διεξαγόταν στο Ιστολόγιο, κατά τη διάρκεια της λειτουργίας του, με ερώτημα «πόση σημασία έχει μια προσπάθεια όπως αυτή»: Δύο (2) απάντησαν «αδιάφορο», είκοσι εφτά (27) «μεγάλη» και δεν υπήρχε απάντηση (0) «καμία».

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Από την οπτική του εκπαιδευτικού είναι σημαντική η ανυπαρξία κάποιου θεσμικού πλαισίου σχετικού με τα ιστολόγια τάξης ή μαθήματος, που θα καθόριζε – έστω αδρά – τους σκοπούς, τον τρόπο και τα κριτήρια λειτουργίας, έτσι γίνεται δύσκολη και η αποτίμηση αυτού του συγκεκριμένου ιστολογίου. Το ιστολόγιο δεν εντάχθηκε σε κάποιο πρόγραμμα, πολιτιστικό ή άλλο, υπήρξε πρωτοβουλία που γεννήθηκε μέσα από την διδακτική καθημερινότητα. Αυτό, ίσως, σήμαινε και την απουσία θεσμικού ενδιαφέροντος για το εγχείρημα.

Σημαντικό μέλημα ήταν αυτό που από νωρίς επεσήμανε ο Α.-Φ. Χριστίδης σχετικά με την κριτική ένταξη των νέων τεχνολογιών στην εκπαιδευτική

διαδικασία και τον κίνδυνο που υπάρχει αν η τεχνολογία μυθοποιηθεί και αν παράλληλα αντιμετωπιστεί σαν κάτι «ουδέτερο». Τότε μπορεί να λειτουργήσει σαν «τεχνολογία του άχρηστου» οδηγώντας σε μια «βιομηχανία λήθης» και ο ρόλος της γίνεται αντεκπαιδευτικός (Χριστίδης 1999). Παράλληλα, όπως ήδη επισημάνθηκε, υπήρξε διαρκής προσπάθεια να μην υποκατασταθεί, κατά κανένα τρόπο και σε κανένα σημείο, το μάθημα στην τάξη.

Ο ευρύτερος σκοπός αξιοποίησης των Διαδικτυακών υπηρεσιών σε μαθησιακού περιβάλλοντος που θα κινητοποιήσει αποτελεσματικότερα τους μαθητές καθόρισε σαν απαραίτητο στοιχείο να συνδυαστούν οι σύγχρονες θεωρίες μάθησης με τις ΤΠΕ (Παρασκευά, Παπαγιάννη 2008). Έτσι, έχοντας αφηρητά το *σχολικό γραμματισμό*, δηλαδή την ανάπτυξη γνωστικών κυρίως δεξιοτήτων, έγινε προσπάθεια οι μαθητές να οδηγούνται στον *κοινωνικό γραμματισμό*, δηλαδή στη διαμόρφωση κοινωνικής ταυτότητας μέσω της ανάγνωσης διαφορετικών κειμενικών ειδών (Μητσικοπούλου Β. 2001) και στον πολυγραμματισμό αλλάζοντας παράλληλα και τους όρους της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Έχοντας υπόψη ότι το διδακτικό σχήμα, που καθορίζεται από πολλούς παράγοντες, όπως το μαθησιακό γραπτό υλικό των σχολικών εγχειριδίων, αλλά και από η χρήση των ΤΠΕ, διαμορφώνει συγκεκριμένες αλληλεπιδράσεις, τρόπους συμπεριφοράς, τρόπους γνώσης και καλλιέργει συγκεκριμένη εγγράμματη μαθητική ταυτότητα/ υποκειμενικότητα, έγινε προσπάθεια να μην οδηγηθούμε στον τύπο του μαθητή που λειτουργεί παθητικά, αλλά να καλλιεργηθούν τα χαρακτηριστικά ενός ενεργού υποκειμένου μάθησης (Κουτσογιάννης 2009).

Προς αυτήν την κατεύθυνση νομίζω ότι κινήθηκε το Ιστολόγιο *Νεοελληνικά στη Β' Λυκείου / 3ο Γενικό Λύκειο Δράμας* (<http://neoellinika.blogspot.com/>)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Δαφέρμος Ολ., (2007), «Υπολογιστές και απελευθερωτική εκπαίδευση». Στο *Νέα Παιδεία*, τ. 123, Ιουλ.-Αυγ.-Σεπ. 2007
2. Δενδρινού Β. & Ξωχέλλης Π., (1999), Προγράμματα σπουδών στη σχολική εκπαίδευση: έννοιες και όροι. Στο *Γλωσσικός Υπολογιστής*, τ. 1, Θεσσαλονίκη, Κέντρο ελληνικής γλώσσας, σελ. 79-85
3. Δημητρακοπούλου Αγγ. (1999) «Η εκπαιδευτική αξιοποίηση του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου: πώς, πότε; γιατί;», Στο *Γλωσσικός Υπολογιστής*, τόμος 1, Θεσσαλονίκη, Κέντρο ελληνικής γλώσσας, σελ. 131-145
4. Δημόπουλος Κ., (2007^α), «Κριτική ανάγνωση κειμένων», Στο Κουλαϊδής Β. (επιμ.) *Σύγχρονες διδακτικές προσεγγίσεις για την ανάπτυξη κριτικής – δημιουργικής σκέψης*, Αθήνα, ΟΕΠΕΚ, σελ. 163-170
5. Δημόπουλος Κ., (2007^β), «Δημιουργική σκέψη και δημιουργικά άτομα, Επιπτώσεις για την πρακτική στη σχολική τάξη», Στο Κουλαϊδής Β. (επιμ.)

- Σύγχρονες διδακτικές προσεγγίσεις για την ανάπτυξη κριτικής – δημιουργικής σκέψης, Αθήνα, ΟΕΠΕΚ, σελ. 163-170
6. Καλογήρου Τζ., «Από τον εγγραμματισμό στη λογοτεχνική ανάγνωση». Στο Ηλ. Γ. Ματσαγγούρας (επιμ.) Σχολικός εγγραμματισμός, Αθήνα, Γρηγόρη, 2007, σελ. 383-391
 7. Κατσαρού Ελ., Δεδούλη Μ., (2008), *Επιμόρφωση και αξιολόγηση στο χώρο της εκπαίδευσης*, Αθήνα, ΥΠΕΠΘ – Π.Ι., σελ. 173-175 και 179-195
 8. Κολιάδης Εμμ., (2002), *Γνωστική ψυχολογία, γνωστική νευροεπιστήμη και εκπαιδευτική πράξη*, τόμος Δ', Αθήνα, σελ. 501-507, 517-528 και 553-558
 9. Κουτσογιάννης Δ., (2000), «Το Διαδίκτυο ως διεθνής χώρος πρακτικών γραμματισμού», Στο *Γλωσσικός Υπολογιστής*, τόμος 2, Θεσσαλονίκη, Κέντρο ελληνικής γλώσσας, σελ. 239-248
 10. Κουτσογιάννης Δ., (2001), «Γλωσσική αγωγή: νέες τεχνολογίες». Στο Χριστίδης Α.-Φ. (επιμ), *Εγκυκλοπαιδικός οδηγός για τη γλώσσα*, Θεσσαλονίκη, Κέντρο ελληνικής γλώσσας, σελ. 275-280
 11. Κουτσογιάννης Δ., (2009) «Γλωσσολογικό πλαίσιο ανάγνωσης του μαθησιακού υλικού: το παρά-δειγμα των διδακτικών εγχειριδίων της γλώσσας του Γυμνασίου». Υπό δημοσίευση, στο Πρακτικά του συνεδρίου: Η διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας ως πρώτης/ μητρικής, δεύτερης /ξένης γλώσσας. Νυμφαίο Φλώρινας, 4-6 Σεπτεμβρίου 2009.
 12. Μητσικοπούλου Β., (2001), «Γραμματισμός». Στο Χριστίδης Α.-Φ. (επιμ), *Εγκυκλοπαιδικός οδηγός για τη γλώσσα*, Θεσσαλονίκη, Κέντρο ελληνικής γλώσσας, σελ. 209-213
 13. Νικολαΐδου Σ., (2009), «Η διδασκαλία της λογοτεχνίας με ηλεκτρονικούς υπολογιστές», *Φιλολόγος*, τ. 138, σελ. 1202-1208
 14. Παρασκευά Φ., Παπαγιάννη Αικ., (2008), *Επιστημονικές και παιδαγωγικές δεξιότητες για τα στελέχη της εκπαίδευσης*, Αθήνα, ΥΠΕΠΘ – Π.Ι., σελ. 97-99 και 110-112
 15. Τζιμογιάννης Α., & Σιόρεντα Α., (2007), «Η μοντελοποίηση ως εργαλείο ανάπτυξης της κριτικής και δημιουργικής σκέψης». Στο Κουλαϊδής Β. (επιμ.) *Σύγχρονες Διδακτικές Προσεγγίσεις για την Ανάπτυξη Κριτικής – Δημιουργικής Σκέψης*, Αθήνα, ΟΕΠΕΚ, σελ. 260-262
 16. ΥΠΕΠΘ (2002α), Πρόγραμμα Σπουδών των μαθημάτων των Α', Β', Γ' τάξεων του Ενιαίου Λυκείου, απόφαση με Α.Π. 8212/Γ2, Αθήνα, 28-01-02 (ανακτήθηκε από το http://www.ypepth.gr/docs/prog_spoud_lyk_2001_2.doc ημ. προσ. 03/01/2010)
 17. Χοντολίδου Ελ. (1999), «Εισαγωγή στην έννοια της πολυτροπικότητας», Στο *Γλωσσικός Υπολογιστής*, τόμος 1, Θεσσαλονίκη, Κέντρο ελληνικής γλώσσας, σελ. 115-118
 18. Χριστίδης Α.-Φ., (1999), «Γλώσσα και νέες τεχνολογίες». Στο Χριστίδης Α.-Φ., *Γλώσσα, πολιτική, πολιτισμός*, Αθήνα, Πόλις, σελ. 189-196
-